

จดหมายข่าว

ISSN 0858-4516

สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ

National Institute of Animal Health [NIAH] Newsletter

ปีที่ 4 ฉบับที่ 5 ประจำเดือน กันยายน - ตุลาคม 2538

การดูแลรักษาสัตว์ป่วยด้วยตนเอง

■ สัตวแพทย์หญิงดวงใจ กาญจนจันทร์

เมื่อสัตว์เกิดเจ็บป่วยขึ้นมาคราวใดแล้วเจ้าของหรือไม่ว่าเป็นคนเลี้ยงมักจะสังเกตเห็นความผิดปกติก่อนใครๆ ด้วยเหตุที่อยู่ใกล้ชิดนั่นเอง เจ้าของหรือคนเลี้ยงจึงควรแก้ไขเสียแต่เนิ่นๆ จะช่วยให้สัตว์อาการหนักทุเลาเบาบางลงไปได้ก่อนที่จะรีบไปปรึกษาสัตวแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ

รู้ได้อย่างไรว่าสัตว์ป่วย ?

หลักการง่ายๆ ที่เจ้าของสัตว์ทุกคนต้องจับให้มั่นคือ พยายามใช้สายตา ความช่างสังเกตและความจำให้เป็นประโยชน์ คือพยายามสังเกตกิริยาท่าทางของสัตว์ปกติ ตลอดจนนิสัยพิเศษเฉพาะตัวของสัตว์นั้นๆ ในที่นี้จะพูดถึงเฉพาะในวันม

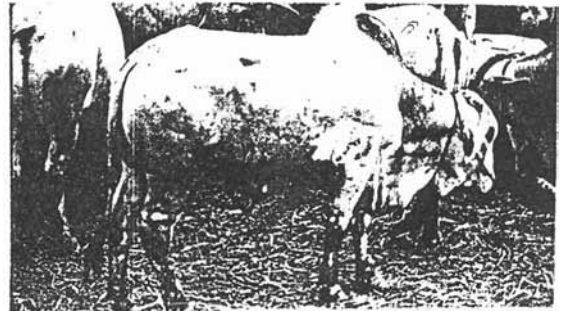
อาการหรือลักษณะที่สังเกตง่าย ๆ มีดังนี้

การนอน - ปกติวัวมักจะนอนเอาแรงหลังกินอาหารเสมอ โดยอยู่ในท่าขาหน้าพับไว้ได้ออก ส่วนท้ายของลำตัวจะอยู่ในท่านอนตะแคง โดยยื่นขาหลังทั้งคู่ไปด้านหลังหรือขวา นี่คือน่าปกติ หากการนอนที่มีลักษณะผิดปกติ เช่น อาการป่วยเป็นไข้นานม เริ่มแรกแล้วจะนอนโดยใช้ก้นยันพื้น หัวพับไปข้างใดข้างหนึ่ง ต่อมาจะซึมมาก และนอนตะแคงข้าง ขาทั้ง 4 เขยิบ และสิ่งที่ตามมาคืออาการท้องอืด จำเป็นต้องพลิกให้วัวนอนในท่าปกติโดยเร็ว ในกรณีที่วัวป่วยมากๆ มักนอนหัวตก หลับคอบีบ เคลื่อนไหวลำบาก ในกรณีป่วยเป็นโรคเกี่ยวกับระบบประสาท เช่น บาดทะยัก หรือโรคในส่วนคอ สัตว์มักจะยืดเกร็งคออย่างมากจนสังเกตเห็นได้ชัด

การลุก - ปกติเวลาวัวลุกขึ้นจะเอา 2 ขาหลังยันพื้นก่อน แล้วตามด้วยขาหน้า หากผิดปกติไปจากนี้ก็อาจเกิดจากการเจ็บขาหรือเจ็บกีบ

การยืน - ปกติวัวจะยืนตัวตรงๆ ตามธรรมชาติ หากพบว่ายืนหลังโกง ขาหลังกาง ยกหาง แสดงอาการเบ่งบ่อยๆ ไม่อยากขยับเขยื้อน ให้สงสัยว่ามดลูกอักเสบ หากยืนหลังโกง ขนลุก ขยับตัวด้วยท่าทางแข็ง ให้สงสัยว่าวัวกินสิ่งแปลกปลอมจำพวกโลหะ แหยมเข้าไปที่มดลูกกระเพาะ อาจแทงทะลุเลยไปถึงกระบังลมและหัวใจ ถ้าจับโดนบริเวณหน้าอก วัวจะสะดุ้งและแสดงอาการเจ็บปวด

การเดิน - ปกติวัวจะเดินโดยขาทั้ง 4 ขารับน้ำหนักอย่างสมดุล ไม่มีขาข้างใดข้างหนึ่งรับน้ำหนักอย่างผิดปกติ หากวัวขาเจ็บ เวลาเดินจะยกขาข้างที่เจ็บอย่างรวดเร็ว เวลาก้าวขาจะไม่ยอมใช้ขาข้างที่เจ็บรับน้ำหนัก ทำให้การลุกยืนผิดปกติไปด้วย ส่วนใหญ่มักเกิดจากการอักเสบตามข้อหรือกล้ามเนื้อ อาจพบข้อขาบวมร้อน คลำดูจะแสดงอาการเจ็บปวด หรืออาจมีแผลที่พื้นกีบโรกิบ เช่น กรณีพื้นกีบเปื่อยด้วยสาเหตุจากการยืนในที่แฉะๆ

โดยเฉพาะในฤดูฝนมักมีปัญหาการเป็นโรคปากและเท้าเปื่อย กีบแตก มีเศษหินหรือตะปูตำที่ซอกกีบ เป็นต้น นอกจากนี้วัวอาจมีอาการเดินขาแข็งๆ โดยไม่มีบาดแผลหรือการอักเสบใดๆ ให้เห็น กรณีเช่นนี้อาจเกิดจากโรคไข้ชาแข็ง (ใช้สามวัน)

สภาพสัตว์ทรุดโทรม - เช่น วัวมอมโซมาก ให้สงสัยว่าวัวอาจจะป่วยเป็นโรคใดโรคหนึ่งก็ได้

ผิวหนังและขน - สังเกตเห็นด้วยตา เช่น เท็บ เทา ไร ขี้เรื้อน หากพบขนหยาบกระด้าง ผิวหนังแห้ง ขนร่วงเป็นหย่อมๆ มีตุ่มหนอง ผื่นบนผิวหนังแสดงให้เห็นว่ามีสิ่งผิดปกติเกิดขึ้นกับวัวของท่านแล้ว

กลิ่น - มักจะเป็นกลิ่นที่ผู้รับไม่ค่อยชอบารมณ์ เช่น กลิ่นจากช่องคลอดวัวที่รกค่างหรือมดลูกอักเสบ อาจส่งกลิ่นหลายวันหรือเป็นเดือนๆ กลิ่นจากแผลเน่าเปื่อยในช่องปากหรือแผลตามตัวที่มีหนองไข กลิ่นเหม็นจากอุจจาระที่ผิดปกติในกรณีกระเพาะไม่ทำงาน กระเพาะบิด เป็นต้น

ปาก - ถ้ามีน้ำลายมากกว่าปกติมักเกิดแผลในช่องปากหรือเป็นอาการของโรคหลายชนิดที่ไม่ได้ทำให้มีบาดแผล เช่น ไข้ชาแข็ง โรคที่ทำให้เกิดไข้สูงๆ ทุกชนิด

ตา - ถ้าผิดปกติจะพบได้ง่าย เช่น ตาแห้ง ตาดำขุ่น หรือมีแผล ตาแดง มีน้ำตาไหล ม่านตาขยายใหญ่ผิดปกติ เป็นต้น

จมูก - ปกติจมูกวัวจะชื้น มีเหงื่อหรือมีน้ำมูกใสๆ เล็กน้อยเสมอ ถ้าผิดปกติจะแห้งหรือมีน้ำมูกข้น แสดงว่าวัวเป็นโรคทางระบบหายใจ

นี่ก็เป็นสิ่งเบื้องต้นที่เจ้าของสัตว์สามารถสังเกตด้วยตนเองได้โดยอาศัยความเป็นคนช่างสังเกตและรอบคอบ ก็จะสามารถตรวจสอบ แก้ไขสิ่งผิดปกติต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับสัตว์เลี้ยงได้ เพื่อลดปัญหาการสูญเสียในฟาร์มหรือฝูงสัตว์ของตนเองหากแก้ไขสิ่งผิดปกติดังกล่าวไม่ได้ ควรรีบไปตามสัตวแพทย์ให้มาตรวจดูอาการ หาสาเหตุของโรค เพื่อแก้ไขและรักษาโรคโดยเร็ว ■

วิธีการแก้ไขภาวะฉุกเฉินด้วยตนเอง

ในหัวข้อนี้จะอธิบายถึงวิธีการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเมื่อวัวเกิดอาการป่วยบางอย่างที่จำเป็นต้องแก้ไขทันทีที่ไม่สามารถรอนหมอมารักษาได้หรือหากรอไว้นานอาการจะยิ่งเลวร้ายจนรักษาได้ยากหรือจะทำให้สัตว์ตายได้ ดังนี้

วิธีการเจาะท้องเมื่อเกิดท้องอืด

ในกรณีที่วัวเกิดท้องอืดขยายใหญ่ขึ้นอย่างมากและรวดเร็วจนแสดงอาการหายใจไม่ออก ล้มตัวลงนอน นัยน์ตาเหลือก ยืดคอ อ้าปากพยายามหายใจ จำเป็นต้องรีบเจาะท้องให้แก๊สออกอย่างรวดเร็ว มิฉะนั้นวัวจะตาย โดยการเจาะท้องทำได้ดังนี้

① จัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับเจาะ โดยเลือกขนาดให้เหมาะกับตัววัว หากเป็นลูกวัวเล็กควรใช้เข็มฉีดยาขนาดใหญ่ เช่น เข็มเบอร์ 16 , 18 ยาว 1.5 นิ้ว ถ้าเป็นวัวใหญ่อาจใช้มีดปลายแหลมอันเล็กๆ ยาวพอประมาณคือ 5 - 6 นิ้ว หรือไม้รวกตัดเป็นปากฉลาม เตรียมใบมีดโกน และทิงเจอร์ไอโอดีน

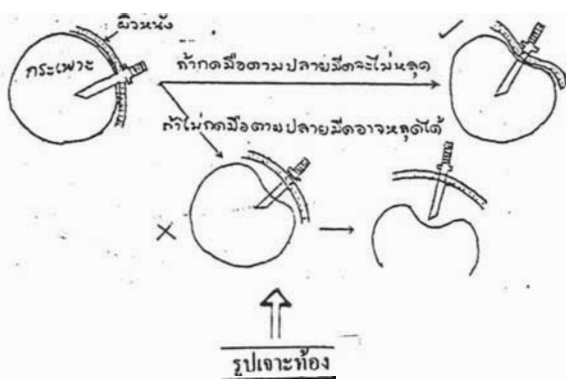
② ตำแหน่งที่จะทำการเจาะคือบริเวณกึ่งกลางค่อนมาด้านหน้าเล็กน้อย วิธีการหาตำแหน่งที่เจาะทำง่ายๆ โดยใช้มือซ้ายทาบกับขอบซี่โครงซี่สุดท้าย มือขวาทาบกับกระดูกสันหลัง นิ้วหัวแม่มือ 2 ข้าง เจอกันที่ใด ที่นั่นคือตำแหน่งที่เจาะ หากเป็นวัวตัวเล็กให้ใช้การกะเอาด้วยสายตา

③ เมื่อกำหนดตำแหน่งที่เจาะได้แล้ว ให้โกนขนออกเป็นบริเวณกว้าง ขนาดประมาณ 1 นิ้ว x 1 นิ้ว แล้วใช้ทิงเจอร์ฯ ทาให้สะอาดหลายๆ ครั้ง

④ แหวงเข็มหรือมีดผ่านผิวหนังก่อนชั้นหนึ่ง จากนั้นขยับให้เข็มหรือมีดเคลื่อนที่ไปข้างหน้าเล็กน้อย แล้วจึงแทงผ่านกล้ามเนื้อจนทะลุเข้าไปในกระเพาะหมักที่มีแก๊สอยู่เต็ม (สาเหตุที่ต้องเลือกที่เจาะไปข้างหน้าก็เพื่อเวลาดึงออกแล้วรูที่ผิวหนังจะได้ไม่ตรงกับรูที่เจาะเข้าไปในกระเพาะ ซึ่งเป็นวิธีป้องกันการเกิดช่องท้องอักเสบ)

⑤ หากใช้มีดแทง เมื่อแทงเข้าไปแล้วให้บิดมีดทำให้เกิดรู เพื่อให้แก๊สผ่านออกได้สะดวก พยายามกดเข็มหรือมีดให้ติดผิวหนังตลอดเวลาที่แก๊สพุ่งออกมา แม้สวาลจะยุบลงก็ให้กดมีดตามลงไปเพราะถ้าไม่กดมีดตามจะทำให้ปลายเข็มหรือมีดหลุดจากกระเพาะได้ ซึ่งจะให้น้ำและเศษอาหารในกระเพาะซึ่งติดที่ปลายมีดหรือเข็มมีโอกาสดึงออกมาเปื้อนในช่องท้องได้ หากใช้เข็มเจาะถ้ามีเศษอาหารมาอุดตันในเข็มขณะเจาะให้ใช้ลวดหรือก้านไม้เล็กๆ แหยรูเข็มบ่อยๆ

⑥ เมื่อสวาลยุบลงเท่าปกติแล้ว จึงดึงเข็มหรือมีดออกโดยเร็ว ทาทิงเจอร์ฯ ที่แผลทุกวันจนกว่าแผลจะหาย

วิธีลดการบวมของมดลูกเมื่อเกิดมดลูกทะลัก

หากวัวมดลูกทะลักเป็นเวลานานก่อนเจ้าของมาเห็นหรือก่อนหมอมารักษา จะมีผลให้มดลูกบวมใหญ่ขึ้นมากเพราะเลือดคั่งเมื่อมดลูกบวมมากย่อมทำให้ดันกลับได้ยากหรือไม่ได้เลย วิธีที่จะช่วยให้มดลูกยุบตัวลงอย่างรวดเร็วทำได้ง่ายๆ โดยใช้น้ำตาลทรายขาวละเอียดให้ทั่วทั้งมดลูกที่ปลิ้นทะลักนั้น ทิ้งไว้สักครู่ใหญ่ (5-10 นาที) จะทำให้มดลูกยุบลงมาก แล้วจึงใช้น้ำสะอาดล้างหลาย ๆ ครั้ง ล้างครั้งสุดท้ายด้วยน้ำผสมยาฆ่าเชื้อ แล้วรีบไปตามสัตวแพทย์

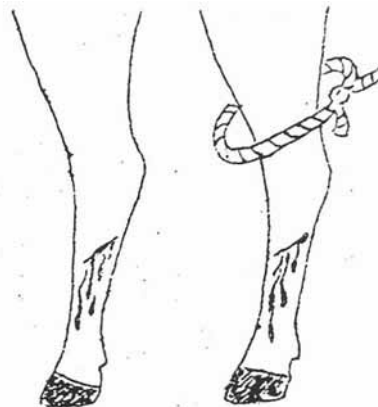
วิธีห้ามเลือดเมื่อมีบาดแผลเลือดไหลมาก

หากวัวได้รับอุบัติเหตุที่ทำให้เส้นเลือดใหญ่ฉีกขาดมีเลือดไหลมูก ให้รีบทำการห้ามเลือดก่อนที่จะตามหมอ มิฉะนั้นสัตว์จะช็อคตายได้เพราะเสียเลือดมากเกินไป วิธีการห้ามเลือดทำได้ดังนี้

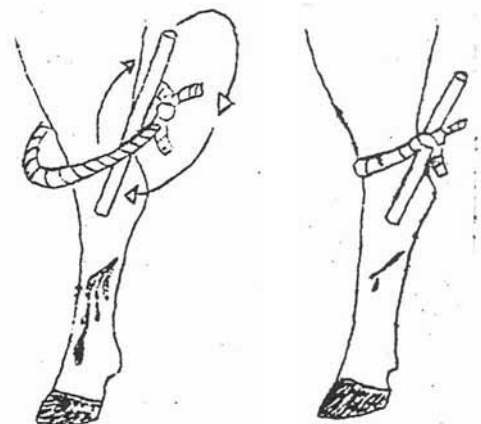
① หากเป็นบาดแผลบริเวณขา ให้ใช้เชือกเส้นเล็กๆ หรือผ้าผืนยาวๆ ม้วนเป็นเกลียวผูกเป็นห่วงหลวมๆ เหนือรอยบาดแผลสัก 5-6 นิ้ว ใช้เศษไม้ท่อนกลมสั้นๆ สอดเข้าไปในห่วงแล้วหมุนไปเรื่อยๆ จนเชือกรัดขาแน่นและเลือดหยุดไหล คลายเชือกที่ขันแน่นๆ ทุกๆ 5 นาที รอสักครู่ก็บิดขันแน่นใหม่จนกว่าหมอมจะมา การที่ต้องคลายเชือกบ่อยๆ ก็เพื่อให้เลือดไปเลี้ยงขาส่วนล่างได้ มิฉะนั้นจะทำให้ขาเน่าภายหลังได้

② หากเป็นบาดแผลในตำแหน่งที่ขันเชือกไม่ได้ เช่น หัวไหล่หรือสะโพก ให้หาสำลีหรือผ้าสะอาดกดบริเวณแผลให้แน่น สักพักใหญ่ๆ พยายามอย่าให้สัตว์เคลื่อนไหวมาก หากเลือดที่ออกมาเริ่มแห้งตัวก็ทิ้งสำลีให้ดูดซับแผลไว้ก่อนจนกว่าหมอมจะมา อย่ารีบดึงสำลีออกเพราะจะทำให้เลือดไหลออกได้อีก

③ การใช้ถุงน้ำแข็งใส่ถุงพลาสติกกดบริเวณปากแผล และบริเวณข้างเคียงจะช่วยให้เลือดออกน้อยลง

วิธีการขันเชือก ห้ามเลือด

จดหมายข่าว สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ

National Institute of Animal Health (NIAH) Newsletter

ISSN 0858-4516

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่วิชาการด้านสุขภาพสัตว์โดยเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนข่าวสารวิชาการ เสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาด้านสุขภาพสัตว์และการเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์กิจกรรมด้านสุขภาพสัตว์

เจ้าของ

สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เขตกลาง
ถนนพหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
☎ 5797591, 5798908-14 โทรสาร 579-7591

ที่ปรึกษา

รองอธิบดีกรมปศุสัตว์ฝ่ายสัตวแพทย์
ผู้อำนวยการสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและชันสูตรโรคสัตว์
หัวหน้าคณะผู้เชี่ยวชาญญี่ปุ่นประจำสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ

กองบรรณาธิการ
ต้นฉบับ-รูปเล่ม
จัดพิมพ์-เผยแพร่

น.สพ.นพพร ศราตพันธุ์
สพ.สมชาย ช่างทอง
นางจินทนา อพินรัมย์

สพ.ญ.ดวงใจ กาญจนจันทร์
น.ส.อาภรณ์ นวลย่อง
นางสมนึก จงกลฐากร

น.สพ.วัชรชัย ณรงค์ศักดิ์
น.ส.จรัสรัตน์ โพธิ์ถวิล
น.ส.วันดี แซ่ตั้ง

น.ส.วิจิตรตรา รัตนมณีกุล

กำหนดออกทุกๆ 2 เดือน พิมพ์ครั้งละ 1,200 ฉบับ

สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
กรมปศุสัตว์ จตุจักร กทม.10900
ที่ กษ 0615/ว.

ในราชการกรมปศุสัตว์

ชำระค่าฝากส่งเป็นรายเดือน

ใบอนุญาตเลขที่ 1/2521

ไปรษณีย์โทรเลขราชเทวี